

บทคัดย่อ

ประเทศไทยยังมีประชากรที่ยากจนในอัตราส่วนหนึ่งต่อสิบคน และร้อยละ 70 ของคนจนเหล่านั้นมีอาชีพการเกษตร โดยเฉพาะอาชีพทำนาซึ่งมีข้าวหอมมะลิเป็นพืชหลักที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีเริ่มมีการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบอินทรีย์ เนื่องจากการส่งเสริมขององค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐบางส่วน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาว่า “การผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์มีความเป็นไปได้หรือไม่ในการเป็นอาชีพทางเลือกที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาความยากจนสำหรับเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมทางสังคมวัฒนธรรม สภาพกายภาพและชีวภาพ และสภาพทางเศรษฐกิจ” โดยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก 19 ราย ผลิตข้าวหอมมะลิในระบบอินทรีย์ ระบบอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน และระบบทั่วไป กลุ่มละ 20 ราย ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ตำบอง ม่วงสามสิบ และอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งสัมภาษณ์และศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ หน่วยงานพัฒนาหรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และสัมภาษณ์ผู้บริโภคร้านอาหารอินทรีย์ 10 ราย และกลุ่มที่ไม่บริโภคอาหารอินทรีย์ 10 ราย สังเคราะห์และวิเคราะห์ผลการศึกษาทั้งเชิงพรรณนา (Descriptive Method) และเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ตามหลักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผลจากการศึกษา พบว่า การผลิตข้าวอินทรีย์ มีศักยภาพเป็นอาชีพทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้การพิจารณาทางสภาพสังคมวัฒนธรรม สภาพกายภาพชีวภาพของการผลิต และสภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิในระบบอินทรีย์และระบบผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก มีความเชื่อมั่นต่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์และพร้อมที่จะพัฒนาแปลงนาของตนเองให้ดียิ่งขึ้น และยังคงการให้บุตรหลานสืบสานอาชีพการเกษตรต่อไป ดินในแปลงนาอินทรีย์มีการปรับสภาพ โครงสร้าง คุณสมบัติทางเคมี และความอุดมสมบูรณ์ดีขึ้น และมีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้นอีกด้วย ผลผลิตข้าวหอมมะลิที่ปลูกในระบบอินทรีย์และระบบผสมผสานอินทรีย์ที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลักให้ผลผลิตต่อไร่สูงเท่ากับ 351.50 และ 430.51 กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบทั่วไปที่ให้ผลผลิตเพียง 307.95 กิโลกรัมต่อไร่

สำหรับต้นทุนการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ พบว่า การทำเกษตรผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก และระบบอินทรีย์ มีต้นทุนการผลิตรวม 2,531.43 และ 2,984.10 บาทต่อไร่ ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบทั่วไปที่มีต้นทุนการผลิตรวม 2,753.80 บาทต่อไร่ การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ทั้งในระบบผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก ระบบอินทรีย์ ระบบอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยนและระบบทั่วไปให้รายได้รวมต่อไร่ เท่ากับ 4,151 3,515 3,020 และ 2,554 บาท ตามลำดับ และรายได้ต่อไร่เหนือต้นทุนเงินสด เท่ากับ 3,147 2,894 1,216 และ 916 บาท จะเห็นได้ว่าการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ทั้ง 3 ระบบดังกล่าว ให้รายได้รวมและรายได้เหนือต้นทุนเงินสดต่อไร่สูงกว่าการปลูกข้าวหอมมะลิในระบบทั่วไป นอกจากนี้ยังพบว่า การผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในระบบอินทรีย์ และระบบผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก ทำให้เกษตรกรมีรายได้เหนือเส้นความยากจน (รายได้เฉลี่ย 1,040 บาทต่อคนต่อเดือน) คิดเป็นร้อยละ 10 และ 26 ของจำนวนตัวอย่างเกษตรกร ในขณะที่การผลิตข้าวหอมมะลิแบบทั่วไปและอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยนยังมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน

การขยายการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบอินทรีย์ และ ระบบผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความยากจน จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากเกษตรกร ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนร่วมมือกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง รวมถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรพัฒนาระบบการเกษตรอินทรีย์พืชเชิงเดี่ยวเป็นระบบเกษตรผสมผสานที่มีข้าวหอมมะลิอินทรีย์เป็นพืชหลัก เพื่อให้เกษตรกรมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน ลดความเสี่ยงด้านการตลาด มีงานทำและมีรายได้ตลอดทั้งปี และในที่สุดเกษตรกรจะสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

Abstract

One out of ten people in Thailand are poor and 70% of these are farmers, especially rice growers whose major source of income is from 'Hom Mali' rice. At present, organic 'Hom Mali' rice production becomes more common in Ubon Ratchathani province due to the extension by non-government organizations and in part by the government officials. Therefore, this study aimed at evaluating the potential of organic 'Hom Mali' rice farming as an alternative career to help alleviate poverty of the farmers in the lower northeastern region by considering the suitability under the social and cultural conditions, physical and biological aspects, and economic consideration. The study was done by interviewing 4 groups of farmers, including the organic 'Hom Mali' rice growers in the integrated farming system, organic 'Hom Mali' rice growers, 'Hom Mali' rice growers in the transitional stage of organic practices and traditional 'Hom Mali' rice growers. Each group consisted of 20 farmers, except for the organic 'Hom Mali' rice growers in the integrated farming system which had 19 farmers, and all were in Meuang, Sumrong, Muangsamsip and Kudkhoawpoon Districts of Ubon Ratchathani province. The interview was also conducted for some government agencies and non-government organizations involving in organic rice production and extension, 10 organic rice consumers and 10 general rice consumers. The data were analyzed descriptively and quantitatively.

Results showed that under social and cultural conditions, physical and biological aspects and economic consideration, organic 'Hom Mali' rice farming had a potential to alleviate the poverty of people in the northeast. The organic 'Hom Mali' rice growers both as a single crop and as a part of the integrated farming system had trust and confidence in the organic system. They were willing to change and develop their farmland into the organic production. They also wanted their children to inherit the career in agriculture. In addition, soil structure, property and fertility as well as biological diversity of the farmland improved after changing to organic farming. Yields of 'Hom Mali' rice under the organic farming and the integrated farming system with organic 'Hom Mali' rice as a major crop were 351.50 and 430.51 kg/rai, respectively, while that of traditional 'Hom Mali' rice was 307.95 kg/rai.

The total cost of production for organic 'Hom Mali' rice under the organic farming and the organic 'Hom Mali' rice in the integrated farming system were 2,531.43 and 2,984.10 bath/rai, respectively, compared to 2,753.80 bath/rai for the traditional 'Hom Mali' rice. Gross income per rai for the organic 'Hom Mali' rice production, the organic 'Hom Mali' rice production in the integrated farming system, the organic system, the transitional organic 'Hom Mali' rice production, and the traditional 'Hom Mali' rice production were 4,151, 3,515, 3,020, and 2,554 bath, while income over the cash cost per rai were 3,147, 2,894, 1,216, and 916 bath, respectively. As a result, income per rai over the total cost of production of the three organic 'Hom Mali' rice production groups (the organic 'Hom Mali' rice production, the organic 'Hom Mali' rice production in the integrated farming system, and the transitional organic 'Hom Mali' rice production) were higher than those of the traditional 'Hom Mali' rice. Due to higher income, 10% of farmers in the organic 'Hom Mali' rice production and 26% of the farmers in the organic 'Hom Mali' rice production in the integrated farming system had an average monthly income above the poverty line of 1,040 bath/month, while none of the farmers in the other two groups had an average monthly income higher than the poverty line.

In conclusion, the success of the expansion of the organic 'Hom Mali' rice production and the organic 'Hom Mali' rice production in the integrated farming in order to be the alternative career to alleviate poverty would depend upon the continuous and sincere cooperation from the farmers, the community, the government agencies and the private organizations. Also, encouraging the farmers to change from a single crop production into the integrated farming system with organic 'Hom Mali' rice as a major product would help them to establish food security for the family, to reduce the marketing risk and to increase jobs and income, so that the farmers could stand on their feet in a long run.